

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 46.

У НОВОМ САДУ 12. НОВЕМБРА 1887.

ГОД. III.

МОЈ БАТА.

ЦРТА ИЗ СЕОСКОГА ЖИВОТА.

НАПИСАО П. АДАМОВ.

Иде да се хвалим. Па и која ми данас од туд дика? Ал што јест јест. Живили смо, као овај сад грк Лука што живи. Није нас било бог зна колико грла, али што је руку, све своје, па поуздано, па орно. Сам бата — Он нам је био најстарија мушка глава у кући после лалине смрти — Да не кажем за тројицу, рећи ћеш, претерах, него за другу двојицу изради, ово чега прионе. Није друкче, већ једе чисто онај посао, кад га се прихвати. Дада гледа око живине и деце. А нана као мушко, само уређује. И није ни тешко радити у пуној кући. Не кажу бадава: празна торба најтежа. Ал и памет суди, господару.

Знам, овај сад Јаша Дудварски. Видио си га, како се гради мудар, као да је мерицом захитао у мудрост, кад је бог просуо. А толико пута сам га чуо — Ево ти га тек нашој нани:

— Снаш' Јуло, — рећи ће јој на прилику, — јеси ли прерадила?

Нана ће одговорити, што зна.

А он опет не знам шта, само да ухвати нану за реч.

Сад смо тобож своји; ал га не миришем ни колико прни лукац. Наопако смо се и усвојили. У његовој кући се залегло зло за нашу...

Певало се у нашој кући, од како се знам. Кад нам умрло лала, до душе, мање, бар нана и дада никад не запеваше, али опет весело. Шта ћеш противу бојје воље? А бог ме, пуна кућа, па и срце пуно, само кад смо иначе жив' и здрави. Људи смо!

Нана ужива у бати. У недрима би га понела. Ниси ти то никад видио, мој брате; ама баш се поносила њим. Већ од кад га звала

младожењом. Тек ће рећи: »Младожењо мој!« Или: »Хајд ти, младожењо!«... Баш некако лицем на Божић отели нам крава теле. Нана отишла у стају, па га посу житом испод колача. Вели: »Да си ми користан! Сватови те изели!«

Али и бата већ момак, да ти око стане. Није што је, да кажем, мој. Баш сам видио, како се цуре гуркају, кад он прође. А кад поред какве и стане, усија очима у њега као маче у жижак.

Код неких сам чак и ја смео што више рећи, па да ми не замере. Тек ће ми се само насмејати:

— То си ваљд' од бате научио!

— Ви'ш враг, као и његов бата!

— Има очи као његов бата!

Какав је враг мој бата био, не знам. Ама сам видио, да све исклибише уста, никад их не скупљају, кад је он у њихову друштву.

Момци опет не ће ништа почети без њега. Ако је у месојеђе, он везује љулашку на дуд. Ако је уз ускршњи пост да се лоптају, без њега не ће. Ако у вече треба ићи с коњима у пашу, искупи их се на рољу читава војска, док дочекају бату. Не знам, бог ме, баш, је ли и коло кадгод заиграло, да га он није повео.

Понео ти се већ уз њега и ја. Па хоћу да сам и ја међу шипарцима, што он међу момцима.

Но нисам био међу мушкарцима те среће, као међу девојкама. Потучемо се, — да бог ме, као деца. Е, ал моји другови не пазе на то, што је мој бата мени — бата. Бадава ја претим, да ћу казати мом бати! Па кад му и кажем, кад му баш дођем и уплакан, кадгод и

с кривим носом, он ништа, баш ништа, као да ми није брат! Није био поносит. »То да је који други!« — мислим ја, па му и кажем, толико му пута бојаги пребацам. А он баш ни мало није био поносит!

Нисам се много ни трпао међу момке. До душе, није ме ни трпио свуда.

Па шта ћу ти, него хајд међу девојке.

А кадгод прођем поред Милке Дудварске, она мени у руку било какав цвет, било јабуку, или што му драго.

— Од куда ти то? — пита ме кадгод бата.

— Дала ми Милка Дудварска.

— Није то за тебе.

Па ми тек узме из руке.

А кад кажем, да је од које друге, он се чини и невешт. Те кад ја то уочио, лажи, само да ми не отме.

Пазим ја, а нана од неко доба не говори више бати: »Младожењо мој!« Ајак, ни да спомене младожењу.

Не бих ни спазио, да нисам једаред чуо, како рече дади:

— Погибох ти од бриге, дадо — (и она звала очеву матер дадом, јер је тако звали ми деца). Погибох ти, — вели, — дадо, од бриге. Овај ми наш деран запео канда оком за ту Дудварску ускорћипачу.

— Ђоће, кћерко. Момак је, па све цуре његове, — вели дада.

Нана оде, а узела вртити главом.

»А што«, мислим ја, »да погине од бриге, ако момак заволео девојку?« Већ и ми шинарци знамо, с којом се радије гледамо...

Ја ни пет ни шест, већ после тога бати:

— Бато, је л', ти се волиш с Милком?

— Хајд збогом! — обрецну се он.

— Е да! Па што она мени увек по што-год тутне у руку?

— Одлази одатле! — опет он.

А ја удри у пркос, док ме он не одвија...

Кад то вече, под прозорима код Дудварских искупило се као обично момака и девојака. Али ту и нас дечурлије.

Мене све нешто вуче Милци, све ме копка, да јој нешто кажем.

И није ми дао враг мира, док се нисам докрао до ње, па јој пришапнем:

— Мој бата тебе воли!

Понда забодем, па беж' међу своје вршњаке.

Не знам, шта ми је било, тек од то доба почнем се и ја врсти све око Милкине сестре.

Нисам имао друга посла, те кажи и њој, да мој бата воли њену Милку.

То вече већ сви су под прозорима онде шапутали о томе.

Кад ја дошао кући, нана скретила руке, па стоји на вратницама сама самцата.

— Где ти је, рано, бата?

Мислим ја, он већ код куће.

Уђем и легнем и заспим. А нит знам, кад је ушла нана, нити кад је дошао бата...

Сутра дап већ певају мог бату с Милком Дудварском.

Нана као утучена.

Бог ме, и дада почела да се накашљује.

Мени то све још никако не иде у главу, већ непрестано уз Милкину сестру. Ако се си-грамо што, ја и она пар. Ако се око кола ца-вељамо, ја с њом.

Е, већ и баба Стојна Бумбића рече за бату:

— Замекаће и пред његовом кућом теле!

Кад баба Стојна Бумбића за кога што каже, мани се...

Тако — за Јову Болманца рекла некако у божићни пост:

— Прво лишће, — каже, — попашће по њему!

Знамо, до душе, да Јова мало које јутро не осване пијан под туђим плотом. Ал опет... Кад после тога, баш некако у ово доба године, пашће први јесењи мраз; а сухо лишће с гробљанске багреме пође полегати по његову гробу.

Опет — кад се оно пре неколико година осилио био неки Радојица Коларев, те заишао по селу као каква редња, да тамани туђу стоку, а баба Стојна зучну:

— Нека, нека! Родила је и за њега ку-деља.

Ено, пролетос ухватили Радојицу, да је убио и похарао негде некаква целебцију, те му велики суд намаче конопац око врата.

Понда...

Готово ушао у нас неки страх од баба-Стојне Бумбића. Не смеш чисто да прођеш поред ње, да јој бојаги не замакнеш и ти за око, те да не рекне што и за тобом. И не уклањали јој се, брата, кад... овај, није друкче, него те укуне, чим проговори...

А кад чуо бата, што рекла за њега, само се насмехну, па слеже раменима:

— Ако ће!

— Мече, бог ме, чопорима, и не ускрати,

боже! — понесе се моја нана, па вели тако,
као да би божем и опет на добро окренула.
Вели, ал јој задрхташе образи.

Дада, сирота, набра обрве, па уздахну:

— Тамо њој према глави!

Ја бих чисто да за гушу ухватим ту баба-
Стојну, а надилазим јој и око куће, кад ме
пут онуда нанесе.

(Свршиће се.)

ПО ПРОЉЕТНОЈ...

о прољетној милој пјени
Морски су те некад вали,
К'о јунаци заљубљени
Са бојишта, поздрављали.

Прољетни се бојак био,
Крваво је море било,
У њега се витез чио —
Жарко сунце утопило.

И с далека са обзорја
Бојни се је усклик чуо,
Од побједе, душо моја,
Б'јели данак освануо.

Владимир Тројановић.

БУРА У ЗАВЕТРИНИ.

НОВЕЛА ИЗ СЛОВАЧКОГА ЖИВОТА.

НАПИСАО СВЕТОЗАР ХУРБАН ВАЈАНСКИ.

(Наставак.)

IV.

Матија Мраз има мало деце у школи. Од отих
једна чест насе гуске, друга помаже у пољу.
А буквар и таблу за пећ! Само по некоји
разумнији остали у школи.

Учитељ стоји код табле и пише кредом велика
писмена. Деца шапућу као лишће на дрвету. Једно
чита певајући са застајкивањем, а не мари, је ли
застао у пола речи. Друго лупка ногама. Треће дре-
ма. Ено девојчица разбила таблицу, па плаче, таман
учитељ њу утешио, а зацикута врабац јасно гласо-
вито. Сва се школа онамо осврну. Мали Миша жив
премрљо, јер зна, да је скривио, па трже руку из
шпага. А врабац пррр из шпага, па на прозор. Пуче
смех по школи. Ни сам Мраз се не мога уздржати,
а да се не насмеје, кад виде лице у забленутога
Мише. Врапца пустише, Мишу почупаше мало за
кике, па било као и да није. Мало за тим потрајало
те учитељ и распусти децу. Деца појуре на поље,
најуре мушка, па женска. На љубришту се још порва-
ше, док учитељ не повика озбиљно: „Кући!“ И све
куд које.

У томе ево Кате к Мразу, па му каже све, што
јој рекла госпођица.

Као нем саслушао Мата бабине речи. Мисли учи-
тељ у свом прекладу, кад баба отишла:

— Камо ме тера тај ненадни случај? Нехотице
ме вуче у туђе кругове.

Нема мира у прекладу, него хајд у врт.

На пољу весело цвркућу ласте, облећу гнезда

залепљена под школском стрехом. Голуждрави пти-
чићи извирују са својим жутиим кљуновима. Па ниште,
кад им се налети отац или мати.

— Не. Други пут се не дам навести. Ја добро
знам, како мисле о мени у спахијском двору. Какова
савета треба од мене милостивој госпођици? Није
пасторче ни сироче, има саветника. За леђима ро-
дитеља да говорим с њом? Не!

Оде на таван, где му се суше биљке. Прегледа
их и премести на суху хартију. Над собом осети,
како пође по крову да удара киша. Одлану му на
ерцу.

— Ето, пада киша!

Понда је ипак нешто зловољан. Посао му не иде
од руке. Сломи први цвет, који је мислио да опише.
Корен се изгубио. Несносно му. Замислио се...

Књиганоша донео Ореховљанским писмо. Писмо
то узбунило целу кућу. Пише Аврел из Пеште о
„неочекиваној“ смрти драгог стрица Јована. Госпођа
Ореховљанска пала у наслоњачу и загњурила лице
у руке. Драгутину се дало на жао, ако је и зло жи-
вео с братом. Лидија преврће очима. Плакала би,
ал јој се не да. Оте јој се само некакво мијукање.

Драгутин чита даље:

„Стриц је оставио код суда тестаменат, а про-
читаће се пред тобом. Бабо, дођи брзо, тебе се тиче
највише. Дођи, да га сахраниш. Пријатељи стричеви
говоре, да је много остало после њега. У Хрватској
има лепо имање, а у банци готових новаца. Као што
знаш, мене није трпео, за то сам га се ја туђио. Сад

све уређујем са старом му домаћицом, а добро јој пазим на прсте.“

Тако из жалоснога гласа окрену се радост на наследство. Из плитке душе Драгутинове неста за час жалости. Његово стање беше опало. Лидија се нада каквом легату. Госпођа Ореховљанска не може да претаји радост. Она није волела свог девера, баш га мрзила, ма да га је слабо кад и видела. Беше он за њу човек реалан, који је брату истину рекао у брк, што је мислио о његовој жени.

— Сиромах браца! — уздахну бојаги. — И тако мораде да умре сам самохран!

— Добар је то човек био! — рече Лидија кроз плач.

— И штедио за свој род! Имао је племићско срце.

— У кратко време вратио ми је све до новчића, што сам му исплатио из дедовине наше. И више! Могу рећи, он нас је сачувао од много зла!

Ернест се пожуре Јерми, да јој mit möglichster Schonung јави жалосни случај.

Јерма није познавала свога стрица. Читала је само његова писма. И волела га је, па се заплака од срца. То беше једина искрена жалост за старожењом тим.

На лицу жалосног гласника дрхтала је радост из потаја.

Јерма то опази. Ама, како је могла она то приметити? Радње људске душе изненађују. У нама се покаже на један пут какав дар, о којем нисмо ни слутили. Кад је Јерма чула за тај глас, поста некако мекша пред Ернестовим очима. Дуго и немо пристаде да слуша изливе његова срца. Он је узе уверавати у својој љубави. Не беше узрока, да не верује тим речима. Долазио је њима, који не беху богати, а он није био празан. Запесеност за променутом народношћу (отац му беше из Баварске) начинила је била од њега накараду пред девојком, која поштено мишљаше и осећаше. Ту погрешку имају сви, с којима она живи. Свуд вири неприрода. Права, нормално израсла душа не може да не спази смешну страну одродске дружине. Још више, Јерма има несрећу, велику за девојче. Њена мати је слика и прилика модерних погрешака и неприродности. Много пута се, до душе, борила Јерма сама са собом, да скине с материне слике те гадне боје. Бадава, опет се истицаху увек и удараху на детињски осећај. Издати народ јесте велик грех. Али то има и великих неморалних последица. Трује и свете детињске осећаје. Па и млађахну, добру душу баца у бој, у противност, у немир. Отпадништво, народно издајство је код нас друштвена болест. А свака болест уди и оним удовима, који и нису патили од ње.

Јерма нађе матер и тетгу већ у црини. Хоће

да покажу бар с поља своју жалост. Човек много пута угушује савест спољашњим облицима.

Драгутин заповеди, да се коњи ухвате у кола. Хоће још ноћним возом да отпутује.

Киша је престала. Свежина душе из врта. С листа се шири јак мирис . . .

Јерма се упутила поред рибака у стари запуштени врт. Жеља је вуче, да загледа у поштено, искрено лице учитељево. Ко ме и да отвори своје пуно срце? Ваљда тетци, која не зна за друго само за купоне, која нема осећања ни за шта само за војничко тумарање и натуца неколико Ломбардијских талијанских речи? Ваљда матери, која је тако хладна? Стара Ката је проста и све вида само травама. За душевне болове нису траве лек.

Поглед на филагорију натера девојци крв у лице. Онај чудни приказ јучер дао је томе месту други изглед. Сад вири разбарушена кућица из зелене трске. На рибаку гађу гуске и купају се, једна другу гони. Чупа једна другу за главу, а она жури, плови даље. Девојче пожуре напред. Стари врт стоји миран, разгалила га киша. Од час на час замише се дивљи кестен, а крупне капље се круне с лишћа; једна паде девојчету на главу, па мило девојчету, како јој гали усијану главицу.

Наш Мата не мисли, да иде девојци на састанак. Ни сам не зна, кад закључа за собом кућу, набаци скакавицу на вратанцима и хајд иза села. Не у врт, боже сачувај! Иде само на своју детелину, да је види. Ко је крив, што му је њива одмах уз снахијски врт? То је тек го случај!

Шарени се њива пред очима учитељевима. Киша оросила црвене цветове. А пчеле не маре за росу, већ без бриге прелећу с цвета на цвет. Мислиш, криво цвећу на њихову љубав! Сваки се стреса и клања, кад осети на себи медољупца госта. Гдекоји и збаци пчелу, а ова се наједи, док се копрца на леђима. За тили часак ено је опет зазубала, па сиса из слатке цветне крунице. А кад на цветак пане бумбар дебељко, цветак се са свим пригне.

Дуго гледа учитељ по својој њиви и китњасте лептирове, како лагано полећу и надлећу се. У суседову јечму пучпуриче препелица, цавељају се врапци, па јатомице сукћу с трњака на трњак с плебејском дреком.

— Та, ваљда ми нико не може бранити, да завириш и у врт, кад сам већ ту! — помисли најпосле наш уметник.

Јерма ударила баш к великој липи. Под липом стоји анђео, аморчић на округлу стубу од пескови-тога камена красно истесан. Само му лице одбијено и ноге му поломило време. Ту је и клупа од камена.

Страх подиђе Ментора Ореховљанске омладине

Већ се покаја, . . . погури се и пође, као да се нашао у небрану вођу.

Доцкан! Јерма га је спазила и викнула.

Ето и њега код клупе од камена!

На то је прави rendezvous! Што није радио у жаркој младости, ево га учини сад у зрелом добу својему. Бадава, неко не умаче лаку греху без казни. Па ко га згреши у младости, бар је миран као старац.

Ех, он је дошао на позив! Можда се опет раздесио гласовир! . . . Раздесиле се, да, раздесиле се жице, али не оне у старога гласовира, већ жице у срцу.

Лице Мразово плану. Пред њим стоји девојче дивно, с пламеним погледом, с изразом душевне борбе. Каква то смелост занесе његово плашљиво, заборављено срце! Не окрену тај главе, већ отворено гледа њој у лице, у очи. Први пут зар гледа тако у женску главу. И срце му задрхта.

Скинуо шешир. Од усијаног великог чела одбија се зеленило с дрвећа.

Јерма га узе за руку и посади на клупу. Сузе јој капљу из очију. Чудне су то сузе! Роне се, а лице не задрхта, не промени се. Пође Јерма да говори тупим гласом, а што више говори, све јој лепши глас. Речи јој роне дубоко из груди, звоне. Први пут у животу излива девојче своје јаде унутрашње. Широм отворила срце своје а пред човеком, у којему има вере, ваљда за то, што га држаше права човека без лажне боје, без личине, без претварања.

— А сада је на вама ред, — рече нижим гласом на послетку. — Ја ћу ћутати, да чујем, шта ви мислите, шта ви светујете. Како ми је лако на срцу, господине учитељу, као да сам стресла с душе смртан какав грех!

Као гром загрми у души Мразовој „господине учитељу“!

— Ваљда сам вам у зао час дошла са својом приповетком, које се вас не тиче? Али не може вам бити све једно, ако добро учините девојци остављеној самој себи. Ваш је позив, да тешите, светујете, васпитате. . . Ви ћутите? Јесам ли вас увредила? Јесам ли детињаста? Што окрећете главу?

Мраз заиста окренуо главу, па ћути. Ум му стегнут, само срце бије. Таман, жесток му се бол стискао на груди, па једва дише. Претре руком чело. Заносна нека сладост бди око девојчета, благе јој речи тискаху се у душу добричине човека као слатки шербет.

Она метла руку, чисту меку руку њему на плеће тако безазлено, тако детињасто. Отворила уснице пунахне, румене као ружице, и чека. Колико нежности, туге, лепоте на тим јагодним, слатким уснама!

— Шта вам је? — пита Јерма, па се нагла према њему, да му се топли дах њен дирну образа.

— Ја сам већ мртав човек, — прошапута Мраз и задрхта као у грозници.

Јермина рука клону с плећа његових. Девојче дошло к себи. У једаред јој се учини, да је у чудној, смешној прилици. „Далеко сам зашла“, свану јој у глави. „За што сам то учинила?“

Мраз побледио, лице му се постарило, по челу се набрале боре.

Јерма нагло скочи с клупе. Подишао је страх. Још једаред погледа у учитеља.

Он поражен, сломијен седи на клупи. На њему зеленкаст капут старога кроја, око врата црна поша. Све набацано, све староверско.

Чудновата мисао, мисао пре немогућна прође кроз главу Јерми. Неколико часова је поучи о нечему, на што пре није ни главе окрећала. Док је говорио мудро, вукло је нешто њему. . . Сад, кад га зове у помоћ у недоуму својих осећаја, — сам се заплео, да њему самом треба савета и помоћи. Шта да ради? Да га жали, или да се смеје?

Бива, на кад год пролети човеку кроз главу демон! Он је лебдио и Јерми над главом. Јерма прсну у смех!

V.

Мата Мраз не зна, шта се око њега ради. Заaneo се. Ветрић духне, липа зашупти. А кроза њ он као да чује смех. Има ли смеха, који умртвљује? Прошло осам дана.

Ореховљани чекају на двору господара.

Госпођа Ореховљанска извукла од некуд лик покојнога свога девера, окитила га споменком, па га укипила на сто свога мужа.

Лидија намамузала талијанскога Пегаза, па избацила сонет на смрт „мужа заборављена од света“. У сонету кишти од хвала, о каквима покојник није ни снивао.

Ернест често посећује своје суседе. Чита Јерми луде, просте немачке романе, у којима бљешти месечина, букти љубав између момка сиромаша и богате девојке, и таве будалаштине.

Јерма га стрпељиво слуша, како чита, а може бар да се пода за својим мислима. Њојзи је све једно, а добио сиромаш момак богату девојку, а сијала месечина овако ил онако.

Школски дом опустео. Разишли се и последњи ђаци. Било је по испиту.

— Шта је с нашим учитељем? — пита декан пароха на путу из цркве. — Нешто ми се постарио.

— Melancholicus, rogo humillime, — одговори старац и зашмрка бурмута из тобољца.

Школа се прометну у вајат учитељеве домаћице. По скамијама се наређала корита и лонци. Катедра претрпана старим хаљинама.

Господин учитељ легао одмах после испита у одар. Зима му тресе цело тело, а на пољу врућина, да човеку мозак провере.

Само што чула за то Мара, дотрчала „свом господину учитељу“. Са сузама у сјајним очицама пита га, шта га боли, шта га тишти.

— Ништа, Маро. Проћи ће, — одговори Мраз, а дрхће и завија се у дуњу.

Марија га још боље претрпа, па му скуха неки теј од грознице, и даде се у помоћ старој домаћици, која га и здрава једва могаше понеговати.

Пред вече позли учитељу и већма. Образи му запламте од ватруштине.

— Немојте да задремате, — опомену Мара старицу. — Ја ћу доћи у јутро рано и рано.

Стара донела кудељу и преслицу, па села, да преде.

Пред учитељевим очима пођоше се причињавати кругови, сад су шири сад ужи. Преклад се сав узе љубати као велика каква лађа. Већ... већ само што се не изврне.

Мраз ћипи и седе. Око њега помрчина. Месец једва пробија из облака кроз прозор.

Из угла се чује тихо дисање старе домаћице.

— Сâм, сâм, — мисли Мраз, а срце да му пукне од туге.

Још му никад не паде самоћа тако тешко. Науми, да одмах сутра пошаље по сестру Калинку.

Глава се осети лакша, бунило се поутиша, али у души му букну то већи бол. Та нежна погажена душа, још у развитуку, на једаред се разави, узлети из низине. Па онда заглашена, притиснута паде у гробну жалост. Нарав му, врло осећајна, уљуља се околинном у мир и унилоост. Она још није била, да кажемо, узаврела. Веле, да су нашли у развалинама Херкуланским млада вина, јерметички затворена. И остало је слатко, и кад су га нашли. Чим осети бојје сунце, поче да кисне. Душу учитељеву истргоше на бојје сунце дивне очи девојачке из развалина његова живота. Њене пуначке јагодне уснице вргоше ју у вечну ноћ...

Пред ограду господскога двора стадоше кола. Из кола изађе стари и млади Ореховљански.

Цела породица истрчала на двор.

Драгутин одмахну руком, кад му се жена залети, да га загрли.

Отац и син уђу у преклад, а нит што говоре нит роморе. На лицу им се види невоља.

— Говорите! Шта је било? — наваљује на них тетка Лидија.

Драгутину паде поглед на лик брата његова на столу.

— Ал нас превари! — рече. — Дајте га оквати у златан оквир.

— Mon dieu, mon dieu, — зајаука Ореховљанска.

— Шта мислите, тата, ко је наследник стричев?

— Ко? — викну и Ореховљанска и Лидија и Ернест као из једног грла.

— Мара Бохункина, — избаци Драгутин и насмеја се нервозно.

— Приход има брати отац, — пође Аврел, да поутеши пренеражену дружину.

— До њене удаје. А донде је морамо примити у наш дом, у наш род, исхранити је и увести у свет. Иначе све пада болници.

— Оно паорче! — цикну Лујза. — Нигда! Нигда!

— Једном речју, игру смо изгубили, — уздахну Драгутин.

— Тај нико! Тај одрод! — пуца Талијанка.

— Јесам ли ја увек говорила, да је он нико?! — додаје Ореховљанска. — Та опорукa не вреди. Ту смо ми, његов род! Ту си ти, његов рођени брат!

— Хм! — слеже Аврел раменима. — Стриц поклања своје имање; па ко му може ускратити?

Јован Ореховљански поткрепио је своју последњу вољу тим, што је Адаму Бохунци обвезан вечитом благодарношћу, Адам му је једаред живот спасао, верно га послужио. Адам не хтеде никада ништа да прими, те Јован хоће тако бар после своје смрти да му се одужи.

Ала је то био буран дан за породицу Ореховљанску. Лујза пала у несвест. Стари грди и псује. Тетка куне.

Јерма плаче од радости. Сад јој пуче све пред очима. Сад је слободна. Згадила се на Кленера. Он то беше, који је на Мару псе пуђао, на Мару, која јој на једаред постаде ето сестром. Нека песничка воља обузе младо девојче. Побеже из друштва правце Бохунци.

Нађе врата затворена.

— Где је Мара? — пита жену, која се ту нашла, па пере.

— Код господина учитеља, — одговори јој жена, те пери и даље.

Јерма полети к учитељу.

Мата Мраз блед, снујден, седи у кожној столици.

Пренаде се Јерма, кад га виде. Пренаде се, па заста на вратима. Заборавила, чега је ради дошла.

— Шта је вама, господине? — проговори осећајним гласом, па му приђе ближе, — Ви сте болесни, јако болесни?

У учитељу задрхта срце,

— Од куд та срећа, госпођице, да вас још једа-

WWW.UNILIB.RS
УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

ред видим. Нисам мислио, да ћемо се кадгод са-
стати. Ви сте тако добри!

У појединим речима учитељевима види се љу-
бав, жарка, бескрајна љубав.

Као муња пролети девојчету кроз главу чудна
мисао. Пође ближе, па се загледа учитељу у лице,
у очи. Како тих, свечан мир трепти на њему! Је
ли то први знак онога вечнога мира? Сети се живо
свију призора... Поче да разумева све јасније скром-
но понашање његово. Поче да познаје његово ста-
ње, његову болест...

— Како богато срце имате, пријатељу мој! —
прошапута Јерма спуштене главе.

Уђе Мара.

Јерма уздрхталим гласом каза девојчету радосну
новост и загрли је.

Марија не може да је разуме. Госпођичини је
пољупци пеку.

Учитељ зна, како је живио Јован Ореховљански
с Адамом Бохунком. Ако се овом сад гласу и зачу-
дио, уверио се у правди. Красна душа Јермина сину
му у свој својој лепоти пред очима. Дође му Јерма
као звезда, која се чини, као да нам се приближава,
а често замакне у тамном азурном небу. Глава му
клону на столицу, очи се затворише. Прави мртвац!

(Наставиће се.)

О КНЕЗУ ЛАЗАРУ.

РАСПРАВА И. РУВАРАЦ.

(Наставак.)

Поменух горе повељу, којом је „самодржавни по
милости божијој Стефан кнез Лазар и господин“ по-
тврдио простагме и законе, што су Дубровчанима прва
господа српска и цар Стефан записали. И у тој по-
вељи, писаној 9. Јануара 6895.—1387. г. у славном
граду господства му, у *Крушевцу*, пише кнез Лазар:
»К постави ме (милост божија) господина земљи срп-
ској и поморију и странама подзнавским“ и одре-
ђује у њој и то: »И ако се разбине дрвко дзбровачко
з Приморию, з владанию господства ми, кон
је законь килъ за този з првке госпоне и з цара Сте-
фана, тьзи законь да јестъ и съда“; — и за трго-
ве поморске, кон съ з владанию господства ми,
и славнице, кзде съ были тргове з првке госпоне и сла-
внице з цара Стефана, тздези да съ и съда, а ниде нигде
да не бздъ.

На печату Лазареве Равачичке хрисовуље гласи
натпис: »Къ хѣа блъ благоверни кнзъ Лазаръ гнѣ въсоі
српској и поморіе земли“ Г. М. Валтровић приме-
тио је у Старинару II. 123. и то, да у других Ла-
заревих титула и потписа не спомиње се „поморије“.
Примедба та, као што видисмо, не стоји; и ако се
кнез Лазар у ранијим својим повељама од г. 1380.
и 1381. не зове господином „поморију“ али у по-
вељи од год. 1387. не само да се тако пише већ и
одређује у погледу „поморија“ и „поморских тргова
и славица“, које су биле у његовом владању.

Само годину дана старија је од те повеље Ла-
зареве повеља Ђурђа Срацимировића Балшића, пи-
сана 27. јан. 1386. под Скадром, којом он као „са-
модржавни господинъ всоі зетској и поморској
земли“ потврђује Дубровчаном повеље, које су имали
с господом српском и с господином и родитељем му
Срацимиром и с Ђурђем и с Балшом.

Кад се дакле кнез Лазар назива у повељи сво-
јој од 9. јан. 1387. господин *поморију* и одређује у
њој у погледу поморија, које је у његовом владању,
и у погледу тргова поморских и славица, шта се онда
из те Лазареве повеље мора извести? Не мора ли
се извести то, да се Ђурађ Срацимировић Балшић,
који се у почетку год. 1386. (а тада је и преузео
владу у Зети после смрти стрица свога Балше Бал-
шића, који је у јесен год. 1385. погинуо у боју с
Турцима на Војуши у Албанији) пише и назива *са-
модржавним* господином свој зетској и поморској зем-
љи, још те исте 1386. год. покорио српском госпо-
дину кнезу Лазару и признао га за старијега, или
да му је бар уступио један део приморја тако, да
је кнез Лазар могао у почетку год. 1387., кад је
може бити баш тим поводом потврђивао Дубровча-
нима старе њихове привилеђије, могао рећи: „у при-
морју, у владању господства ми“.

Још у почетку ове расправе рекао сам, да је
трећа кћи кнеза Лазара, по имену Јелена, дана у
Зету за Ђурђа, сина Срацимира Балшића око 1386.
и 1387. г. и то исто повторио сам у том истом од-
секу I. рекавши, да је кнез Лазар поменути кћер
удао за Ђурђа или 1386. или најдаље 1387. године
(Гласник XLIX. 212.). На тој страни и у тој књизи
Гласника вели г. Чеда Мијатовић: „Катастрофа стри-
ца Ђурђева и опасност од Турака упућивала је Ђурђа
на политику помирљивости према суседима. — По-
треба Ђурђева, да завеже добре одношаје са свима
суседима, суздрела се с мудро политиком, којом кнез
Лазар из Крушевца гледаше, да сву српску господу из-
мири и уједини у велику једну акцију противу Ту-
рака. Лазар је већ тада радио на своме великом па-
тријотском плану. Он је већ с Балшом Балшићем

завезивао пријатељске одношаје, шта више, судећи по званичним споменицима млетачке архиве, формални савез (Misti XL. fol. 9., Hopf Gesch. Griechenl. II. 43.). Сад се дала прилика, да се тај одношај још бољма утврди. Кнез Лазар даде Ђурђу Срацимировићу кћер своју Јелену за жену. Година њиховога венчања до данас се није нашла нигде забележена, али је сва прилика, да је то било те исте 1386. или најдаље 1387. год“.

На самога Хопфа и његове речи: „Auch mit dem Serbenkönig Lazar war er (Balša II.) im Bunde“, ја се не бих смео ослонити и, не знајући, шта се управ у „Misti XL. fol. 9.“ каже, онако о формалном савезу Балше II. с кнезом Лазаром говорити. Но што се удадбе кћери Лазареве за Ђурђа Срацимировића тиче, то и из приповедања Орбиновог излази, да је удадба та била 1386. год. Орбин вели, да се Ђурађ, бојећи се Дукаћинаца, оженио кћерју кнеза српског Лазара, но греши у том, што ју назива Деспином и што каже, да је она прије тога била за Шинманом, кнезом Молдавским. Да није кнез Лазар дао г. 1386. кћер своју Јелену Ђурђу зетском под условом, да га призна за свога господара или да му бар уступи део од приморја? Ја не знам, како да другчије изјасним себи оно „господин поморију“ и оне одредбе у погледу поморских тргова и сланица у повељи кнеза Лазара од 9. јан. 1387. год.

У једном рукопису, који се прије 40 година налазио у манастиру светогорском св. Павла, има на последњем листу овај запис: „Сѣхъ книгѣ, рекше Лѣтописнь написана се къ дни благовѣрнаго и христороубкаго и Богомъ проскештениаго господина кнеза Лазара и влюбленнаго његоу сина, господина Кљѣка; съдръжештина же има вѣсе срѣбскыне земље науе же и поморскіе, и тако къ единствѣ и къ любви повеждающе крагы своје. Писде повежніемъ господина Кљѣка къ домоу скетыхъ архистратигъ Михаила и Гаврила при господинѣ и ѹнтелн, вышнемъ патриархн квр Ефремѣ; лѣто же ет тогда 6895—1387. (в. Григоровића Очеркѣ путешествія и т. д. II. издање 24., Аврамовића Света Гора стр. 116.—117.).

Прво да узгредице приметим, да Вук, који се у запису том двапут спомиње, ако се на првом месту и назива сином кнеза Лазара, није био прави син његов, као што је г. Рачки некад (Оцјена старијих извора итд. стр. 156.) мислио, већ да је то зет Лазарев, Вук Бранковић, и то господин Вук уз господина кнеза Лазара, и за њих се у запису од г. 1387, — дакле од исте године, које је и поменуто горе повеља кнеза Лазара издана, и у којој се кнез Лазар назива господин српској земљи и поморију — каже, да држе у власти својој све српске земље науе же и поморскіе и да живећи тако

у јединству и љубави побеђују врагове своје. Треба још прочитати повељу истога Вука Бранковића, писану 20. Јануара 1387. у граду Приштини, у којој он „по милости божијој Вук Бранковић пише за знање свима, како послаше властели дубровачки поклицаре своје господину ми кнезу (Лазару) именовану Николу Гундулића и Јакова Бавчилића, и донесоше к њему записе великога господина цара Стефана, и господин кнез не потвори им те записе, већ им баш потврди; тако исто дођоше речени властели и к мени, и ја видевши записе господина цара Стефана и господина ми кнеза такође не потворих већ их потврдох и учинисмо овако и т. д. и т. д.

Вук Бранковић имао је, као што се из те повеље његове види, своју земљу, своје тргове и градове, свој двор и своју властелу; („и написане болши градове къ ждрѣни дрѣжави њего (то јест Вука Бранковића, зета кнеза Лазара) признаше се“ пише у житију Лазареву у Летопису М. С. за 1874. II. 114.) и као што кнез Лазар за случај, да се он свади с Дубровчанима, даје њима рока од 6 месеци, да могу сви Дубровчани изићи с имањем из земље господства му, тако исто за тај случај одређује и Вук Бранковић у својој повељи.

У историји Бугара (руско издање стр. 440.) вели К. Јиречек: Лазар је владао земљом, али већ не као цар или краљ већ као прости кнез. Скоро независно од њега господарио је Вук Бранковић на Косовом пољу, где му је у граду Приштини и столица била; а у „Handelsstrassen und Bergwerke von Serbien u. Bosnien, Prag 1879.“ пише исти Јиречек на стр. 39.: „Nördlich von Šar im freien Serbien herrschte Knez Lazar; einen grossen Theil des Landes besass Vlk-Branković, welchem Prizren, Priština, Vučitrn und Trepče in dem Minenbezirk des Kopaonik gehörten.“ А наш г. Мијатовић изразио се о том г. 1881. у поменутој књизи Гласника на страни 215. овако: „Али Лазар, и ако је био цар, није био једини самодржавни господар српскога царства. Зет његов Вук Бранковић владаше једним од најлепших и најбогатијих крајева српске земље онако исто самодржавно, као што владаше Лазар другим крајем“ ... Но Лазар није био цар нити после год. 1371. може бити говора о српском царству; Лазар је био самодржавни господин све српске земље, или су га за таког бар зетови његови Вук Бранковић и Ђурађ Срацимировић признавали, ако је сваки од њих и имао своју државу и у њој заповедао. Јиречеково „почти независимо од Лазара“ боље је, рекао бих ја, од Мијатовићевог „онако исто самодржавно владао је Вук својим, као што владаше Лазар својим крајем.“ — У владању Вуковом било је Косово и ситнички градови; Дреница с градом Борчом; један

део Хвостна и Призрен с облашћу и може бити Будимље и део старога Пилота.

У Пуцићевом Зборнику српских споменика књ. II. стр. 30. има три препоручна писма за митрополита Јерусалимског Михајила и његове калуђере, управљена кнезу и општини Дубровачкој, и то од кнеза *Лазара*, од *Вука* и од *Ђурђа*, која су примљена у Дубровнику последњег Августа 1388. год. Судећи по печату на писму Вуковом и по оном, што се каже за печат на писму Ђурђевог, рекао бих ја,

да се тада, кад су писма та писана — око половине августа 1388. — оба зета Лазарева десила у двору код таста свога кнеза Лазара, саветујући се и договарајући, шта да раде и како да се бране од свога и својих земаља најљућег врага и душмана, и размишљајући о том њиховом састанку и договору у Августу месецу г. 1388. не могу да не помислим на годину, која за том годином долази и да се не запитам: да ли ћемо оба та Лазарева зета наћи уз таста њиховога и на бојном пољу, на пољу Косову.“

(Наставиће се.)

БРАНИЧ СРПСКОГА ЈЕЗИКА.

ПИШЕ ЈОВАН ЖИВАНОВИЋ.

1.) У Рјечнику hrvatskoga ili srpskoga jezika, што на свет издаје југославенска академија, у петом свеску, и то у оном делу, што га је обрадио г. П. Будмани, пише исти г. Будмани на стр. 215.: *Ne dolazi u nijednoga pisca; на стр. 219.: Dolazi u naše vrijeme a nije u nijednom rječniku; на стр. 239.: samo u naše vrijeme a nije u nijednom rječniku. Ја мислим, да овде ово у *ниједном* погрешно употребљава г. Будмани. Госп. Будманија је по свој прилици помео Ђ. Даничић у овој ствари. Ђ. Даничић је заплео ову ствар тако, да, ко добро не пази, како он ово каже, може се лако спотаћи. Он каже у Рјечнику, што га је он обрадио, на стр. 30., под *Лсар*: *Dolazi XVI. vijeka, u rječniku ni jednom.* Овако, како овде каже Даничић, без сваке је сумње добро. Али ко се превари, па те речи поремети, те *ни једном* метне пред *речнику*, онда не ће остати у *ниједном речнику*, него *ни у једном речнику*. На Даничића се мора добро пазити, јер, што он каже, то је све на длаку измерено.*

Кад дође пред неодређену заменицу *ко* са *ни* сложену предлог, онда се тај предлог ставља између *ни* и *ко*. А као што вреди ово правило за *нико*, тако исто вреди и за *ништа*, *никакав*, *никаки*, *никуда*, *никоји*. — Ово правило вредило је и за стари словенски језик у најстаријим споменицима. Миклошић каже у своме старом словенском речнику на стр. 448: *Ни praepositione dividitur a pronomine: ни отъ когоже; ни къ комуѣ; ни на когоже; ни надъ кымъже; ни съ кымъже; ни къ уѣто бываесть; ни къ уѣтоже; ни отъ ѹсогоже; ни на ѹсомъже; ни оу ѹемъ; ни о ѹемъже.* — Тако и за српско-словенски вреди то исто правило, н. п.: *ни за чию вољу*, — Данич. речн. из књ. старина; да се *ни оу чемъ* не потвори. — Дан. речн.; *вса мира сего слава ни въ чѣтоже ми ѡменена бысть; ни на комъ.* — Дан. реч.; *ни отъ когожде*, — Дан. реч.; *ни отъ когаре*, — Дан. реч.; *ни одъ когарь; не боје се ни одъ когарь зла,*

— Дан. речн. — Ево примера из живога српскога језика:

О мало се браћа завадише,
Да око шта, веће *ни око шта*:
Око врана коња и сокола.

Срп. нар. пес., II. 627.

У све подруме можеш ићи, али у дванаести не иди *ни по што*, — Срп. припов. од В. Караџ., 20.; Кад дорасте до удаје, рекне оцу, да не ће *ни за кога* поћи, који њене белеге не погоди, — Срп. прип. од В. К., 255.; Он јој одговори: „*Ни за што*, само онако,“ — Срп. прип. 13.; Несретни зет царев сједећи на плочи морској живљаше о травици, која бјеше при плочи прирасла, вас бјеше већ поцрпнио, аљине на њему изагњиле, на се не могаше познати, и *ни од куда* живе душе, која би га избавила, — Срп. прип. од В. К., 252.; Онда она пише свом оцу и каже му, да она *ни за кога* другог не ће но за оног јунака, који цилитом бедеме њиног града пребаци, — Срп. прип., 270.; Али они не смедну *ни по што*, него он сам остане тако да спава, — Срп. прип., 42.; А ја јадан *ни на кога* немам, — Хер. пес., 216.; Нијесам се *ни с ким* загледала, — Срп. нар. пес. од Петран., 151.; Ако би рекли: ходи с нама да вребамо крв, да засједемо правоме *ни за што*, — Ст. Завјет. Данич., стр. 536.; Не свађај се *ни с ким* без узрока, ако ти није учинио зла, — Ст. Зав. Дан., 538.

Број *један* може да се изједначи по значењу са неодређеном заменицом *неки*, н. п.: Ишавши он задуго дође у *један* царски двор на уђе у башчу, — Срп. прип. од В. К., 264.; Био *један* цар, па имао три сина и једну кћер, коју је у кафесу хранио и чувао као очи у глави, — Срп. прип. од В. К., 7.; Био *један* цар па имао три сина и пред двором златну јабуку, — Срп. Прип. од В. К., 15.; Био *један* сиромаш човек, па се прибије у некаква богата човека да служи без погодбе, — Срп. Прип., 40. По што пак *један* узима значење неодређене заменице,

то кад је сложен са *ни*, па пред таки облик кад дође предлог, онда се врши правило на њиме онако исто, какво смо видели код неодређених сложених са *ни* промина. Ово је правило исто и у старом словенском језику: *ни о једномъже словесе*, lex. Mikl. — Па тако је и у старом српском језику: ни оу једномъ селѣ, — Дан. речн.; ни за једанъ ини оузрокъ, — Дан. речн. — Па тако је и у данашњем језику српском: Да таке лепоте није било *ни у једнога* цара, — Срп. прип.; Кад се то разгласи по свету, стану је просити многи цареви и краљеви, али она није хтела поћи *ни за једнога*, јер ни један није могао погодити њезиних белега, — Срп. прип. од В. К., 255.

На послетку има се споменути још, да, кад *ни* са заменицом не показује само порицање, него кад *ни* са заменицом показује противан појам од исте заменице кад је без *ни*, онда се *ни* од заменице не одваја предлогом, него предлог долази пред заменицу нераздвојену од *ни*, н. п. Онда он опет прода свој брод и трговину, и откупи све похватане сељаке, па се опет врати кући *без ништа*.

Кад све ово саберемо, што смо до сад споменули, онда да богме излази, да неће добро бити, што се пише у југославенском речнику *и nijednoga писца, и nijednom rječniku*.

2.) У Рјечнику hrvatskoga ili srpskoga jezika, у шестом свеску, што га је обрадио г. П. Будмани, стоји на стр. 264.: *Daneški* од *narodnoga imena Danč ili Danz*, којему нема потврде. И овде бих рекао, да се не може придев *данешки* доводити од *Данез*, него само од *Данез*. За *Данез* има потврде, а за *Данез* нема, као што каже и сам г. Будмани. *Данез* долази од талијан. *Данезе*. Да видимо дакле, може ли се доводити *данешки* од *Данез*?

Пискава слова *ц*, *з*, *с* не стоје међу собом наједнако, што се тиче њихова претварања у непчана *ч*, *ж*, *ш*, као што међу собом стоје наједнако грлена *к*, *г*, *х*, што се тиче њихова претварања у *ч*, *ж*, *ш*. — Тако се *ц* мења на *ч* у свима оним случајевима, у којима се и *к* мења на *ч*, н. п.: *оче* од *отац*, *магарче* од *магарац*, *старче* од *старац*, *немачки*, *срдачан*, *отачиство*, *свагачац*, *старачац* од *старац*, и т. д. — Што се тиче *з*, ту ваља разликовати, као што каже Миклошић, *з*, које је младога постанка, које је поникло на словенском земљишту, и *з*, које је прасловенско или боље *предсловенско* (vorslavisch). Од млађега постанка имамо у српском језику две речи, а то су *кнез* и *витез*, које имају у вок. једине *кнеже*, *витеже*. С променом *з* на *ж* долазе још ови облици: *кнежев*, *кнежење*, *кнежини*, *кнежити*, *кнежити се*, *кнештво*, *витештво*, *витешки*. Као што се, дакле, *г* мења на *ж* у одређеним приликама, тако се исто и у овим речима *з* мења на *ж*, а тим

открива своје порекло од *г*. И заиста у старом слов. језику каже се и *кнѣгъ* место *кнѣзь*; а у српском језику имамо облик *кнегиња*. За то, што је у овим речима *з* постало од *г*, за то се и мења у одређеним приликама *з* на *ж*, као што се и *г* мења на *ж*. Тако исто и *витез* доводи своје *з* од *г*. Šafarik führt *витазь* auf den dem Trebellius Pollio als Vittingui und dem Sidonius Apollinaris so wie dem Aurelius Victor als Vithungi bekannten, nach seiner Ansicht gothischen, Stamm zurück, welcher von der Küste des balthischen Meeres in Verbindung mit andern deutschen Stämmen im J. 269. einen Zug ins römische Reich unternahm. Man kann auch an die Wittinge denken, die vom 13. Jahrh. an — sie werden zuerst in einer Urkunde von 1299. erwähnt — als vornehmste eingeborene Edle des Samlandes, als Freie und als Dienstleute des deutschen Ordens in Preussen vorkommen. Das späte Auftreten des Wortes *витазь* in den slavischen Sprachen scheint für die letztere, die allgemeine Verbreitung desselben für die erstere Zusammenstellung zu sprechen. (Вид.: Fremdwörter од Миклошића, стр. 64.). Дакле види се и у овој речи, да је *з* постало од *г*, за то се и мења у одређеним приликама у *ж*: *витеже*, *витештво* (*витажство*), *витешки*. Али прасловенско *з* не мења се на *ж* у оваким приликама, осим кад дође пред прејетован вокал, за то се каже *угурсузе* вок. једине од *угурсуз*, *двиз-ац*, *брз-ац*, *воз-ац*, где се *з* не мења на *ж*, као што се мења *г* на *ж* у овим речима: *незнабож-ац*, *двонож-ац*, *рож-ац*, *ковчез-ац*; за то се не мења *з* на *ж* ни у овим приликама: *иариски*, *француски*, *енглески*, *срески*. Хрвати, дакле, греше, што пишу: *иариски*, кад доводе ту реч од *Париз*. Па на послетку мислим, да је погрешно доводити и *данешки* од *Данез*, кад све ово знамо, што смо напред казали. — Што се тиче *с*, то је оно најбоље задржало свој прасловенски значај, јер се у оваким приликама не претвара у *ш*, осим ако за њим не долази прејетован вокал. Тако имамо: *сиасе* вокатив једине од *сиис* и т. д., *доносац*, *лис-ац*, *нос-ац*, *ирас-ац*, *квас-ац*, *богонос-ац*, *иис-ац*, па онда *ииски* од *иас*, *небески*, *Арбанаски*, *иотиски*, *руски*, *ируски*; *чудество* (ст. слов. *чюдѣсѣство*).

Из свега овога видимо, да је *ц* најдоцнијега постанка, да има свој постанак од *к*, за то се и слаже у законима гласовним са *к* са свим. — Зимамо двојачко: доцнијега постанка, где постаје од *г*, за то се и слаже у гласовним законима у споменутих приликама са *г*, иначе, кад је прастарога постанка, не претвара се у споменутих приликама ни у шта. — *С* је само старијега постанка, за то се не претвара никад у *ш*, осим кад за њим долази прејетован вокал, као: *носити*: *ношах*, *месити*: *мешати*.

НА ЧАШУ ПИВА.

ОД М. ПЕТРОВИЋА.

Кад изузмемо воду, онда нема ни једнога пића, које би се данас међу људима тако много пило као пиво. По неким пределима пију га одрасли људи више него и саму воду. Тако су израчунали, да на сваку главу становништва у Баварској долази годишње 260 литара пива, у Виртембершкој 154, у Белгији 145, у Енглеској и Ирској 118, у Пруској 88 литара. Не знамо, да ли се о том рачун водио и за наше крајеве, али и код нас се сваком годином све више пива троши. На име по варошима биће данас мало госпoде, која не би осећала потребу, да пред подне и пре вечере иду „на чашу пива“.

Пиво се гради у пиварама од јечма. Јечам се најпре потопи у води и остави се на мрачном месту да клија. У том клијању претвори се скробно брашно у јечму у шећер. За тим се проклијали јечам осуши у наложеној сушници, прекрупи се и прекрупа се прелије топлом водом. При томе се пази, да се топлота воде држи око 75°С. Вода извуче из јечмене прекрупне шећер и још друга нека тела, која се у њој налазе. Отуд постане та вода слатка. По свом саставу она је са свим слична шири, која се добије цеђењем грожђа.

Пошто се ова слатка вода од прекрупне оцеди, меће се у њу хмељ и тада се куха у казанима. Пена, која се начини од згрушаних беланчевина, скида се и уклања. За тим се пречишћена течност излије у велико плитко посуђе (хладнике), да се *брзо* охлади до 12°. Тада се стави у њу квасац, од ког наступа врење. Оно тече у главном исто онако, као што превире шира од грожђа, само што у ширину није нужно додавати квасац, него потребна множина квасних гљивица дође већ сама из ваздуха. И овде и онде разложи се најпосле шећер слатке течности у алкохол и у угљену киселину.

Врење ће бити бурно, ако влада виша температура (од 14°С.). У том случају издигну се квасне гљивице на површину. Ако је температура испод 10°С., онда тече врење тише и квасне гљивице слегну се на дно. За пиво, које се неће одмах точити, него ваља да се држи, нужно је ово тише врење. Оно захтева до 10 дана времена.

Пошто је пиво преврило и избистрило се, наточи се оно у бурад, која су обично изнутра ради веће чистоте премазана смолом, и за тим долази на лежиште. На лежишту пређе пиво налик као и вино још једно тихо врење и тим се очисти од све не-

чистоте, која се још у њему задржала. Али врење није ни тада са свим свршено, него се пиво, док га год траје, налази у лаганом превирању. Подруми за лежиште пива морају бити јако хладни.

Ваљаност пива зависи у првом реду од ваљаности оних тела, која су употребљена за његово грађење. Пре свега је дакле важан јечам. У Немачкој узимају обично за грађење пива јечам дво-редац.

Горка, али љупка, арома пива долази од доброга хмеља. Узимају се само женски цветови. Пиво, које је начињено без хмеља или са мало хмеља, лако се квари, а није никад ни тако здраво као ваљано охмељено пиво.

Врло велик утицај на ваљаност пива има и вода, која се употреби за његово грађење. Ипак се још не зна за право, каква је вода најбоља, нарочито се не зна, је ли добро кад, је у води много или мало креча. За славно Минхенско пиво веле и пр. да има своју славу да захвали само многим кречу, који се налази у тамошњој води. Тако има вода, која се употребљава у Пшоровој пивари, иза 1 литре 1120 милиграма сува остатка, отуд 384 милиграма креча. Вода у пивари Аугустинаца има у 1 литри 343 милиграма креча. И у Енглеској тврде, да се добар Алес добија само од воде, у којој је доста садре (гипса) и креча. Напротив се прави славно пизанско пиво из са свим меке воде, која даје иза 1 литре само 173 милиграма сува остатка, отуд 30 милиграма креча (ванна).

Поред воде, алкохола и угљене киселине налазе се и у пиву још и многа друга тела. Тако има у њему нека особита врста гуме, која се зове декстрин, даље шећера, беланчевине (пептона), горчине и смоле из хмеља, киселине, глицерина и најпосле и минералних састојака, од којих највише соли фосфорне киселине. Ради тих тела остаје увек неки остатак, кад се пиво до сува испари. Остатак тај назива се *екстракт* пива.

Немачка пива имају алкохола у средњу руку 3%, ретко кад више од 6%. Енглеска пива, нарочито Але и Портер имају 6, 8, па и 10% алкохола. Најмање алкохола (1—2%) има берлинско тако звано бело пиво, које се у место јечма прави од пшенице. Екстракт у разним пивима износи 3—8%. Угљене киселине налази се $\frac{1}{10}$ до $\frac{1}{4}$ постотка.

Како разна пива стоје погледом на алкохол и екстракт, види се најбоље из ове таблице:

	Специјална тежина	Проценти алкохола по тежини	Проценти екстракта
Пиванско пиво	1·0138	3·81	4·95
Кулмбаховско експорт-пиво	1·013—1·024	4·4—5·4	5·7—8·1
Минхенско експорт-пиво .	1·014—1·020	3·74—4·2	1·6—7·5
Швахатско експорт-пиво .	1·017	3·52	6·01
Бок-пиво	1·02—1·029	3·6—7·2	4·5—8·6
Салватор-пиво	1·038—1·044	4·3—4·9	8·8—9·5
Енглеска обична пива . . .	1·011	5·0	5·9
Портер	1·012—1·044	4·0—7·0	5·3—9·0
Швајцарска пива	1·011—1·027	3·0—4·5	4·5—7·3

Г. 1884. имао је писац повода, да те главне податке изнађе за пива, која се точе у Сомбору. Добивени су ови бројеви:

	Специјална тежина	Проценти алкохола по тежини	Проценти екстракта
а) Штајнбрушко пиво	1·0198	3·12	6·45
б) Штајнбрушко пиво	1·0197	3·35	6·45
Апатинско пиво	1·0183	3·14	6·11
Сомборско пиво	1·0150	2·93	5·10

Многи љубитељи пива говоре у његову похвалу, да пиво не развесели само срце, него да је и права храна за човека. Али то је мало претерано. За храњење су од важности беланчевине и угљикови хидрати. Оних првих, т. ј. беланчевина има у 1 литри пива толико, колико у 120 грама млека или у 60 грама хлеба или у 25 грама меса. А угљикових хидрата има у 1 литри пива толико, колико у 150 грама хлеба. По томе се дакле види, да није јако основано, кад се говори о пиву као храни.

Многи мисле, да се и пиво тако често квари као н. пр. вино. Али то бива у много мањој мери. Најчешће се употребљују уместо хмеља други какви сурогати, али то су већином нешкодљиве горке материје од разних биљака. У Баварској не допушта закон употребљавање никаквих сурогата. Због тога су тамошња пива праведно на лепом гласу.

Више је за осуду вештачко додавање глицерина. Глицерина има у сваком пиву, али врло мало. Некима није то доста, те су многе пиваре завеле обичај, да на сваки хектолитар пива после врења додаду $\frac{1}{2}$ или 1 литру купљенога глицерина. Од тога додатка постане пиво слађе и осећа се пуније у устима, тако, да се чини, као да је у пиву пуно екстракта. Такво пиво даје и лепу нежну пену. Али то је све за обману, у ствари не постане пиво од тога ништа боље.

Бива, и то канда доста често, да се у пиварама проклијали јечам од чести замењује скробним шећером, који је код нас познатији под именом шећера од кромпира. Пије ли се такво пиво мало више, онда наиђе на човека нека луда главобоља и брзо се опије. То долази од амилалкохола, који се поред обичног алкохола развија из скробнога шећера. Тај

амилалкохол исто је оно тело, које и несретну клипару чини тако опасном за пиће. Ван тога, али ретко, узимају у гдекојим пиварама у место јечма пиринач или кукуруз, што такођер није ни мало добро.

Да се пиво брзо не поквари, додаје му се гдекад позната салицилна киселина.

Свако пиво има, као што је напред речено, мало природне киселине. Ако је се накупи више (кад пиво ускуси), онда се може сувишак уклонити додатком соде. То се чини понегде у пиварама, али такво пиво није добро и здраво. Додатак тај као и других минералних тела даје се открити, кад се пиво испари, па онда екстракт сагори. Право природно пиво не даје тада много пепела, никад више од $\frac{3}{10}$ процента. Нађе ли се више пепела, онда је то пиво подозриво.

Ни боја пива није увек природна. Обично се мисли, да је у ономе пиву више екстракта, ком је лице тавније боје. Да се та обмана произведе, бојадису пива вештачки. Налазили су већ, да се за бојадисање пива — а и да му се даде већа горчина — употребљавала отровна пикринска киселина.

Пиво нам само онда прија, кад му је кус свеж, а свежим га чини угљена киселина, која се налази у њему. Пиво са мало угљене киселине осећа се у желудцу тешко, као блато. Угљену киселину, која се награди при врењу, држи у пиву само јак притисак, док је затворено у бурету. Али чим тај притисак попусти, излази највећи део киселине на поље. Зато кад се пиво као обично без вештачког притиска точи из бурета, па нарочито ако се једно буре точи дуго, онда су последње чаше тако сиромашне угљеном киселином, да пиво дође са свим блутивно.

У том случају ништа не помаже обљубљено „шприцање“. Тим се може из пива истерати и оно мало угљене киселине, а на место ње утерати у пиво ваздух из простора, у ком се налази буре, а тај ваздух је по крчмама обично тако гадан, да већ не може бити гаднији. Тим неваљалим начином прави се само пена, али укусу пива се поквари. Искусни људи не дозвољавају због тога, да им се пиво „шприца“.

Да се губитак угљене киселине спречи, точи се већ од неколико година по свима горњим местима пиво из бурета притиском згуснутога ваздуха. За то има нарочита справа. Али ни тај начин точења не очува пиву сву угљену киселину, јер кад је мање пива у бурету, особито ако се једно буре по дан два точи, онда излази из пива све више угљене киселине у ваздух, што је у бурету, и тада ни поред поменуте справе не ваљају последње чаше.

Због тог су од најновијег доба почели пиво да точе помоћу течне угљене киселине. Угљена кисе-

лина је у обичним приликама ваздушасто тело, али jakim притиском даје се згуснути у течност. Та згуснута угљена киселина разашиле се у великим гвозденим боцама. Сада има у Немачкој већ више фабрика, које производе угљену киселину, а прву је основао познати тополивац Круп у Есену, пошто течну угљену киселину требају и при ливењу топова.

Боца са згуснутом угљеном киселином доведе се нарочитом справом у везу са буретом, из ког ће се пиво точити. На боци се налази један вентил и чим се тај отвори, чим дакле притисак попусти, прелази течна угљена киселина опет у ваздушасто стање и уђе у буре, где на пиво притискује. Ту нема тада ваздух од никуда приступа пиву, него је оно шта више непрестано под притиском чисте угљене киселине. Дакле не само што угљена киселина не може да изађе из пива на поље све до последње чаше, него ако је пиво било по себи сиромашно угљеном киселином, напојиће се оно од притиска оном угљеном киселином, што је у бурету. Али ван тога развија течна угљена киселина, кад прелази у ваздушасто стање, знатну хладноћу, што је такођер, особито лети, добро за пиво.

У боцама, у којима се разашиле течна угљена киселина, има тога тела око 9 литара. Од 1 литре течне угљене киселине буде око 450 литара ваздушасте, тако да она боца може дати око 4000 литара ваздушасте угљене киселине, што је доста, да се источе 2500 литара или 25 хектолитра пива.

Ко је пазив, могао је приметити, да је пиво хладније (т. ј. тако се осећа) него вода исте температуре. Пиво од 14—15° С. још је пријатно хладно, а под 8° хладно је као да имамо лед у устима. Никад не би требало пити пиво хладније од 11°. Најпријатнија температура је као и код минералних вода 15—16° С. Али бива, да се точи и пиво, које није топлије од 5° С. Тврди се, да гостионичари где-кад и због тога тако јако охладе пиво, јер се тада може пити и покварено пиво или које је већ близу, да се поквари. На топлијем пиву то би се одмах приметило и нико га не би хтео пити.

Пиво је на сваки начин пријатније и здравије пиће него ракија и с тога гледишта може се обичај, да се иде „на чашу пива“, поздравити као нешто добро. Жалост је само, што многим људима не дозвољавају околности, да се одзову том обичају

К О В Ч Е Ж И Њ

Г Л А С Н И К.

(**Дваестетгодишњица Даворину Јенку.**) Београдско певачко друштво „Даворје“, у договору са осталим Београдским певачким дружинама, радо је ове зиме да прослави двадесетпетгодишњицу, како честити Даворин Јенко ради на пољу српске песме и музике. Ми смо пре две године (в. 19. број „Стражилова“ од године 1885.) прибележили, да се још онда навршило било двадесет и пет година, како је Јенко компоновао песму „Naprej, zastava slave!“ Разуме се, да никад није касно одати признање тако заслужном човеку, као што је Јенко, и ми само с радосћу можемо поздравити лепу намену Београдских певачких дружина и зажелити, да и онострана певачка друштва гледају, да саучествују у тој светковини. Јенко је то од њих завредио.

(**Помени Луке Миланковића и Марије Петровића, и Платона Атанацковића.**) У овогодишњој главној скупштини српске црквено-школске општине Новосадске, 29. окт., предложио је др. Илија Вучетић, — истичући Луку Миланковића и Марију Петровића као једне од највећих добротвора српског народа (који су основали онајвеће штипендије за српску ђачку омладину), како би се иети истргли из заборава и како би им се достојна и вечна успомена што боље сачувала, — да се црквени одбор упуту, нек се својим путем и начином постара, како би се дошло до што потпунијег животописа Луке Миланковића и сестре му Марије Петровића. Предлог је примљен једногласно и одушевљено. — Тим поводом с правом упозорава неко у „Нашем добу“ (број 109.) исту општину, „Матицу Српску“, српску велику гимназију Новосадску и управу друштва за

српско народно позориште, како би ваљало годишње давати парастос и неумрлом патрону српске просвете и родољубу владици Платону Атанацковићу, како је у нас већ ушао у ред тај похвални обичај, да се добротворима чини помен. Као што је познато, владика Платон је, осим других добрих дела, оставио народу и дар у вредности од 40 000 фр. и наменио га српској академији, односно српској великој гимназији у Н. Саду. Ко је био покојни владика Платон народу српском, какове заслуге и по цркву и по школу, и по народ и по књижевност, (вели „Наше доба“), свима нам је познато; а најјасније нам каже др. Светозар Милетић у овој песми:

„Ускликнимо с љубави
Владици Платону,
Српског рода просвете
Великом патрону.
Слава буди вишем творцу,
Тројци Сави и Платону!
Њима песме појте,
Песму и утрoje.“ И т. д.

ПОЗОРИШТЕ И УМЕТНОСТ.

(**Српско народно позориште.**) Дружина српског народног позоришта свагда нам је мио гост па смо је и ове године радосно дочекали, али је на жалост под врло неповољним ауспонијама морала сад започети свој рад. Ленка Хаџићева још на допусту, М. Димитријевић и Марковић болесни, па ето довољно разлога, да се углављени репертоар ремети

WWW.UNILIB.RS.
УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

и да поједини глумци у правом смислу речи ускачу у улоге. Невгода се та и сувише очигледно истакала у прва два приказа, наиме у старом, још мал те не пре пуне две десетине година са позоришне ишчевлом а сад без преке нужде погребаном „Карлу XII. на острву Рујану“, који је у Суботу 7. о. м. морао из ока из бока заменити Чикијевићу „Црну пегу“, и у „Циганину“, који је одмах сутрадан био приказан. Старим одличним снагама не можемо никако у грех уписати, што та два приказа нису била заокружена, као што смо свикли код нашег позоришта; њима алал вера; али је млађе снаге канда забунила и смела крива с персоналом те нису поверене им задатке могли решити на задовољство публике. Оно је истина, да је оба вечера публика била баш доста издана са таншањем, али је тиме само по заслуги награђивала старој гарди опробано јунаштво. Појмимо неприлику, коју су управи панеле немиле околности, те је не можемо кривити; њу и не кривимо, него млађим члановима замерамо, што се збунили и смели, колико већ није морало бити. Та са поље пажње може човек, па ма у последњи час преузео улогу, избећи, ако ништа друго а оно бар — очите несмисле у дијалогу. Уверени смо, да ћемо у идућем броју „Стражилова“ моћи донети много повољнији извештај о раду народне позоришне дружине, ово пак сад, кад већ није друкчије, а оно — било па није!

(Новости у нашим позориштима). У Загребу прешла је преко хрватске позорнице 14. (26.) октобра први пут изворна лакрдија Стевана п. Милетића: „Дилетанти“. Више позоришни извештај не вели о самом том покушају много. „Хвале је вриједно настојање и добра воља господина Милетића, који одаје толико талента, особито за сатирички жанр, да се оправдано надамо, да ће он с временом достојно мјесто заузимати међу нашим литератима“. Глумци „показиваху живахом игром и добром вољом, да им је стало, да младога писца на даљи рад ободре. Општинство је било задовољно; па и ми морамо признати, да су нам милији хрватски Дилетанти него њемачки Ђаво“. То није много, али је доста. Почетник је као и дете, кад ногом полази. Не тражи од њега, да ти изводи одмах коло или валцер. Придржав га, док не ојача. Јер чим дрекнеш на њега, заостаће. — 1. октобра одиграла се и у нашем народном позоришту у Вуковару новина: Клаврга, слика из народног живота у три чина с певањем, од уредника овога листа, с музиком од Милчиноског. Критика још није рекла о њој ништа. Представљаће се и у Новом Саду ове позоришне сезоне. — Ово дана даван је и у Београду нов комад: Девочачка клетва, слика из народног живота у три чина с певањем, написао Љубинко, музика од Д. Јенка. Дошао нам је до руке само један извештај о том новитету. Извештач Мил. Н. Пеј. у „Виделу“ (број 178.) пише врло неповољан суд у њему. „Радња је драмска слаба. Експозиција је на дугачко изведена и веома почетничка, интриге и заплета нема готово никаквог, а тако исто ни расплета. Унутарња драмска веза између чинова и привора врло је лабава, те с тим нема ни занимљивости. Исто тако, и по величини својој, поједини чинови нису у сразмери. Писац није био боље среће ни с карактерима. Види се, да је слабо на то улагао труда, и као да му је намера била, да само неколико слика разних догађаја пред нама низише“. Између осталог напомиње извештач, како је то већ свуда данас код гледалаца у крви, да воли у позоришту да ужива, него да мисли, па се и писци поводе за ђудима позоришне публике. Па таква је и наша публика. Ми не знамо, како стоји у том с „Девочачком клетвом“; али, кад су већ гледаоци такви, а класичних комада изворних немамо, онда је боље дати

им представе, које бар износе какву такву лешу и истиниту слику из нашега живота, боље, него поводити се за туђинским замедљаним а отровним залагајима, на која с правом вичу озбиљни критичари, а код нас хоће да захвате корена.

(Београдска певачка дружина „Дворје“) расписује стечај за компоновање смеше једне песама у народном духу. У смешу треба да буде најмање пет песама а за текст ваља употребити досад некомпоноване песме бољих српских песника. Награда је сто динара у злату. Композиције са затвореним писмом, у којем ће бити написано име композиторово, ваља послати на управу „Дворја“ у Београд.

(Слика од Ђуре Јакшића). Милош Марковић из Ковиља нуди „Матици Српској“ на откуп лик Лазе Костића, који је сликао покојни Ђура Јакшић. На слици је Ђура и потписан. Слика је висока $\frac{3}{4}$ метра, широка $\frac{1}{2}$ метра. Ако се „Матица“ погоди с продавачем за цену, откупиће је, како има на уму, да према својим средствима набавља за своју збирку дела наших познатијих сликара. Тако је ове године откупила и неке лепе радње нашега уваженога Нове Радоњића. Лепо је од поседника ове Ђурине сликарске радње, да се сетио „Матице“. Лепо би урадили и други, који таквих ствари имају, а за њих немају можда толико вредности, колико ће вредити у Матициној збирци. Али нека им родољубље метне и то на срце, да Матица располаже малим средствима за откупљивање, те јој треба ићи на руку. — Бележимо овом приликом, (да се зна, где још има Јакшићевих радова), да у поштованог управитеља Карловачке гимназије, г. Ст. Лазина, има икона св. Ђурђић. — Осим тога, кажу нам, да је оно св. распеће у pročелу Карловачке саборне цркве с поља између обе куле, радио покојни Ђура. Када је пре две године оправљана саборна црква, поновљена је и та икона новом машћу, јер ју је, дакако, киша доста била исплалакала. Добро би било, када би когод прибележио штогод о бављењу Јакшићеву у Карловцима, ако то има какве свезе с његовом уметничком радњом, те ако би се тиме што придонело бољем познавању његова живота.

КЊИЖЕВНЕ БЕЛЕШКЕ.

— Светозар М. Бајић писао нам је пре неки дан и замолио нас, да у „Стражилову“ саопштите ове његове белешке: I. Г. Стојан Новаковић у својој Историји српске књижевности другога издања, на стр. 208. каже: Земунац Вићентије Ракић рођен 1792. а умро у Београду 1824., био је најпре поп, а по том калуђер, и т. д. Покојни Ђорђе Рајковић у „Јавору“ 1877. на стр. 763., саопштавајући једно писмо Вићентијево, побија Новаковића једном белешком из „Протокола вѣ чинѣ ступающихъ и умирающихъ“ ман. Фенека, која овако почиње: 1818. марта 29. преставися рабъ божій Викентій Ракичъ Проигуменъ, и т. д. па наставља: „Како је дакле г. Ст. Новаковић могао рећи, да је Вићентије Ракић рођен у Земуну 1792. а умро у Београду 1824., да је био најпре поп а по том калуђер, ја се томе не могу никад доста начудити“. Тако Рајковић; а ја имам приметити ово: да је покојни Рајковић мало боље разгледао код Новаковића оно место, где се говори о Ракићу, и о томе, шта је и како је писао, вањао би био, да је н. пр. „Жертва Аврамова“ 1799. а „Живнѣ Алексиѣа чловѣка божіа“ 1798 год. први пут угледала света, из чега излази, да је Ракић та два своја саставка у шестој и седмој години живота, дакле још у детињству морао написати. А је ли то могло бити? Шта је дакле у ствари? Ја бих рекао, да је Рајковићево прописивање неумесно, јер оно место у Новаковићевој Историји срп-

ске књижевности не само (као што пок. Рајковић мисли) да је из рђавог извора црпљено, него је уз то свакако још и штампарски погрешено, односно Ракићеве године рођења. Приметио сам још, да је тако податке из Новаковића негледуш узимао г. М. Ђ. Милићевић за Ракићев животопис, употребљен у књигама „Кнежевини Србији“ стр. 29. и „Историји педагогије“ стр. 538. — II. Г. Стојан Новаковић у предговору к Српским народним загонеткама, које је он критички трошном задужбине Чупићеве 1877. издао, напомиње на крају тог предговора свог некоје збирчице нар. загонетака, које поред све пажње није могао употребити, па међу другима наводи и збирку Јов. Мишкатовића у „Матици“ 1879. стр. 116., 212- и 260. Ја сам нашао, да је исти Јов. Мишкатовић осим те збирке у „Матици“, прибележио још један двадесетак загонетака (такођер из рудничког округа) и саопштио у календару „Панчевцу“ за 1872. у чланку своме „Грађа за етнографију и историју Србије“. — III. У Вуковим Српским народним песмама књ. IV. од 1833. на стр. 271. (ово издање имам при руци), налази се песма „Бој Арађана с Комадинцима“, а 13. 14. и 15. стих песме овако гласи: „Кој’ донесе језик од Калвина, од Пишпека и од Комадије, од Сомоша шора луторанског“ — Вук под звездом примечаје да по казивању људи из онога краја биће Шумадије место Комадије; али, вели, он је оставио овако, као што је од певача добио. Приметити имам, да се пок. Вук овде преварио, што држи, да ће бити Шумадије место Комадије, јер у Бихарској жупанији доиста и данас постоје два места Пишпек и Комадија, која се у овој песми спомињу. Место Püspöki лежи недалеко од Великог Варада, а нешто даље на десној обали Брзога Кириша (Sibes Körös) лежи место Komádi. Самош пак јесте Szamos-Újvár у Ердељу, у солночко-добочкој жупанији. — IV. Да ли је добро од речи примедба други падеж множине писати примедба, као што се то налази у „Стражилову“ о. г. на стр. 271. 540. и 699? Граматичко правило вели: тврдо слово, кад у једној речи дође пред меко, претвара се у меко, а тако исто и мека слова пред тврдима претварају се у тврда, на пр. у речима: примедба, косидба, свадба, женидба, сведоџба и т. д. Које пак речи, женскога рода, пред последњим а имају два сугласна слова једно до другога, оне у др. пад. мн. добијају а међу она два сугласна, те би било (као што многи и пишу): примедаба, косидаба, свадаба, женидба, сведоџаба. Али ово није добро, јер у др. пад. мн. нема таквих слова једно до другога да се изједначују (пошто је а пало међу њих), него се на томе месту претворено слово враћа на свој коренити глас и по томе горње речи треба писати; приметаба, коситаба, сватаба, женитаба, сведоџаба. За боље уверење ево нека послуже ове три речи свеска, скаска и џетка, које су остале од глагола везати, кавати и џедити. Код прве две з је умекшано у с, а код треће д у т, и та су слова у свима падежима једине и множине верно задржана, изузевши др. пад. мн., који гласи свезака, еказака, џедака, а никако свесака, скасака, џетака. Мислим дакле, да не ваља писати ни примедба него приметаба.

— Матица Српска расписала је у последњој својој скупштини I. из фонда Јована пл. Наке Сент-Миклушког: 1. као и сваке године награду од 50 до 500 фор. за роман, драму или шаљиву игру, приповетку или новелу из српског живота. Рок Петров-дан до године. 2. Награду од 100 до 300 фор., овет у року до Петрова, за књигу за народ о заражљивим болестима. 3. Награду од 50 до 150 фор. за саставке, који имају да се штампају у Летопису, и то за студије, монографије или расправе: из срп-

ске историје; из српске књижевности; о бројном, привредном и просветном стању и кретању српског народа; за земљописну или народописну расправу или путописе о српским крајевима и земљама. II. Из задужбине Јована Остојића и жене му Терезије награду од 50 дуката с роком до Бурђева 1888. за Историју Текелијина завода и његов утицај на културу српског народа. Уједно се напомиње, да је из те задужбине још у лањској скупштини расписана с роком до 31. децембра 1887. награда 1., од 100 дуката за: Историју срп. књижевности ва школу; 2., 100 дуката за Историју Срба у Угарској од најстаријих времена до данас; 3., 100 дуката за расправу о Буњевцима и 4., 50 дуката за Популарну естетику за одраслије Српкиње. — Дела за расписане награде не могу писци шаљати под својим именом, него ваља да метну на њих какав натпис или знак. Име, презиме, карактер и место, где станује писац, ваља написати у особитом писму, писмо запечатити и обележити га с пољом истим онаким натписом или знаком, какав је и на делу Само ће се она писма отворити, која су тако обележена, остала ће се спалити. — Рукописи се не враћају. — Награда се издаје тек онда, кад писац поднесе дело штампано, осим ако с Матицом не уговори с том што друго. Писац губи право на награду, ако не изда своје дело на свет за годину дана, а није што друго уговорио. Кад дело изађе из штампе, дужан је 25 комада уступити Матици. — Саставци за Летопис штампају се најпре у Летопису, а после остаје право и писцу и Матици, да их могу прештампати посебце. Према количини преосталог новца Матица је вољна примати и награђивати и друга дела и саставке по слободном избору самих писаца. Нарочито се напомиње, да је главна скупштина овластила књижевно одељење и одбор, да могу издавати из фонда Накина награде оним чланцима и делима, која дођу и мимо расписане награде или су већ стигла, па се налазе на оцени, и то у течају године и пре главне скупштине, ако књижевно одељење и одбор пронађу, да припослани саставци заслужују награду.

— Средишни одбор „целокупне српске слободоумне странке“ у Новом Саду, „да би покрепуо ствар своје странке“ унапред“, решио је на основу програма од 26. априла о. г., да године 1888. изда из крила странке те четири књижице за народ, свака три месеца по једну. Прва ће изаћи о новој години. Садржај им се има бавити у духу те странке: око народносног питања, око опште политике, просвете и економије, каткад и у забавном облику. Тога ради је изабран уреднички одбор (Живко Вулетић, др. Милан Божељски и Јаша Томић). Свака књижица изнеће по 2—3 штампана табака. Годишња претплата на све четири стоји 1 фор. а. вр. Чиста корист новчана употребиће се на просветне, добротворне и економске потребе народне.

— Одбор Матице Српске за издавање Књига за народ из задужбине Петра Коњевића у Новом Саду издао је овај позив српским књижевницима: „Како слабо стижу дела о народној привреди, економији, трговини, индустрији, то се позивају поновице сви наши књижевници, да пишу нарочито така дела, која ће распростирати по народу нашем здрава начела о народној привреди, која ће га упознати с условима, до којих стоји, хоћемо ли напредовати у обрађивању земље, индустрије и трговине, који ће га упућивати на разуман, разборит рад, на истрајност, штедњу, умереност, трезвеност и старање за своју бољу будућност. Начин писања ваља да је лак, разумљив за свакога, који зна читати и писати. Језик да је чист и народни. Дела, која се

приме за те књиге за народ, награђују се по штампаном табаку, и то: преводи или прераде највише до 12 фор., а оригинали највише до 20 фор. Дајући то нашем књижевном свету по ново на знање, позивају се сви књижевници српски, којима је до народног и просветног напретка стало, да умним радом својим потпомогну Матицу у издавању тих књига за народ“.

— У „Бранику“ (бр. 128.—130.) изашао је превод приповетке: „Шумарева ћерка“ од П. К. Розегера. Превео је Ј. В. Ђурђeвић.

— О Црној Гори доста је писано, али то је тако растурено, да врло мало знамо, ко је што писао и где је што штампано. То је дало повода Марку Драговићу, професору на Цетињу, па је још лане у „Гласу Црногорца“ прикупио и штампано неке податке за библиографију о Црној Гори. Од тог времена, вели, прикупља, гдегод је шта могао. У овај пар налази се у Загребу у библиотеци свеучилишној и академијској, оданде ће у Нови Сад и у Београд. Кад прикупи, што више узможе назива, издаће књигу: Библиографију Црне Горе. По познавању литературе о Црној Гори биће ова књига велика олакшица и неоцењена корист. Драговић позива већ на претплату на ту књигу и ставља цену од 1 фор. а. вр., ако и не зна, колико ће велика књига бити. До величине није ни стало, јер јој је вредност и тако велика. Претплату ваља слати Марку Драговићу у Загреб (Домобранска улица, бр. 4, П. кат).

— Милан А. Павловић и Живко Јовановић израдили су и у штампу дали: Српско-француски речник. Цена прве свеске, која ће изнети преко 30 табака, у фино енглеском повеау, јесте 4-50 динара, а за претплатнике 3 динара. Претплата траје још до 10 новембра о. г. Скупљачима једна наста књига за ударје. (Молимо овом приликом издаваче прекоасавске, да се осврну и на нас с ове стране, те да означују цену својим издањима и у аустр. вредности, као што неки и раде.)

— У најкраћем року, јавља „Радикал“, изаћи ће из штампе ново дело: Слике и карактери из српског друштва. „Цел је овом делу, да читаоца обогати познавањем људи и друштвених прилика, у којима живи. Дело је рађено објективно и с пуно непристрасности“. Књига ће изнети 6—7 штампаних табака. Цена 60 пара динарских. Скупљачима 1 комад за труд на 10 књига. Књижарима обичан рат. Претплату прима и уредништво „Радикала“.

ЧИТУЉА.

Из јутра 17. окт. о. г. умрбо је у крилу своје породице у Берлину **Густав Роберт Кирхоф**, један од највећих испитивача природе свију векова. Био је до душе у последње време болешљив, патио је од нервозне главобоље; зато није ни могао више држати предавања на универзитету; но ипак нико није мислио, да ће тако брзо свршити. Било му је тек 63 г. Кирхоф се родио у Кенигсбергу у Пруској 12. марта 1824 год. Тамо је учио математику од 1842. почевши, и физику од чувеног физичара Ф. Најмана. Кад је свршио започете науке,

пресели се у Берлин, и ту почне на универзитету предавати математску физику. Наскоро буде позван за ванредног професора у Вратиславу па се том позиву и одаво. Ту се упозна са кемичарем Бунзеном, који му је помагао у разрађивању спектралне анализе. Затим је отишао у Хајделберг. Знаменити научни послови, који су му разнели име по свом ученом и неученом свету, израдио је у тој лепој вароши на реци Некару. Двадесет је година пробавио Кирхоф у Хајделбергу, и кад су га по том позвали за професора у Берлин, тешко се на то решио. — О ускреу 1875. прими се својих нових звања у Берлину: ту је био академичар, директор сунчарице и професор математ. физике. Никад пре тога није била тако сјајно заступљена физикална наука на Берлинском универзитету. Дове, оснивач научне метеорологије, био је још свеж и предавач у цумим дворанама; а и Хелмхолц је још год. 1871. дошао на универзитет Берлински за професора. Кирхоф је своја предавања почео са катоштриком и диоптриком; у дворану се силом улазило. Сваки је хтео откривача спектралне анализе да чује или бар да види. И после су му увек биле дворане пуне слушалаца. Био је слабе телесне грађе; но нежне црте и оштро око издавало је испитивача. Као учитељ био је особит. Предавања су му била ремек и обликом и садржином, израђена до најситније ситнице. Био је љубаван и према својим најмлађим ученицима. Зато су га сви волели, који су с њим посла имали. Без сумње је био најомиљенији учитељ на читавом Берлинском универзитету. Научни послови његови тичу се свију делова физике и од основног су значаја. Није много написао. Две не бог зна како дебеле књиге у осмини, то је све. Ту су штампане његове скупљене расправе, механика, његов ректорски говор о смеровима природних наука. Светски глас стекао је Кирхоф тиме, што је открио спектралну анализу. Он је наиме помоћу својег научног правила, да је емисија једнака апсорпцији, изнашао, како да се протумаче загонетне Фраунхоферове линије у сунчаном спектру. Тиме је присилио сунчани зрак, да сам приповеда, како је тамо на сунцу и чак на границама система наших звезда стајајица. Тим откривењем отворен је нов свет. Спектроскоп, апарат, који одгоњењује тајне зрака светлости, чини, да на најфинији начин можемо да испитујемо материју. Кирхоф је међу осталим могао својим инструментом да изнађе $\frac{1}{3000000}$ милиграма паре натријумове. С том новом методом изнашао већ Кирхоф и Бунзен неколико нових елемената, цеаијум и рубидијум, за које се пре није могло дознати кемијском анализом. Затим је тако пронађено још много што шта. У кратко, Кирхоф је откривши спектралну анализу обогатио све гране природне науке и технике и отворио је поље за нове проналаске, који се данас не могу ни слутити. Други његов важан посао јесте о гранању електричних струја. То, што је у томе обзир изнашао, познато је под именом Кирхоф-леви закони. Даљи његови послови у науци тичу се: теорије еластичности, математског тумачења Хладнијевих фигура, механичне теорије топлоте, спровођања топлоте, теорије магнетизма, и т. д. На овом месту није могуће и изређати само неизмерно богатство Кирхоф-левих испитивања! Кирхоф је био краљ у науци и као такав се од нас утајао.

А. М. М.

САДРЖАЈ: Мој бата. Црта из сеоскога живота. Написао П. Адамов. — По прољетној... Песма Владимира Тројановића. — Бура у заветрини. (Наставак) — О кнезу Лазару. (Наставак.) — Бранич српскога језика. — На чашу пива. — Од М. Петровића. — Ковчежић. Гласник. — Позориште и уметност. — Књижевне белешке. — Читуља.

„СТРАЖИЛОВО“ излази сваког четвртка на читавом табаку. Цена му је 5 фор. а. вр. на целу годину, 2 ф. 50 н. на по год., 1 ф. 25 н. на четврт год. — За Србију и Црну Гору 14 динара или 6 ф. на годину. — Рукописи се шаљу уредништву а претплата администрацији „Стражилова“ у Нови Сад. — За Србију прима претплату књижара В. Валожича у Београду.